

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره

دکتر داوود رضایی اسکندری^۱

رهبران و نمایندگان عالی‌رتبه 189 کشور جهان در اجلاس هزاره سازمان ملل متحد در سپتامبر سال 2000 "اعلامیه هزاره" را در هشت فصل کلی تصویب کردند. "اهداف توسعه هزاره" مجموعه‌ای از اهداف توسعه بین‌المللی هستند که از همین هشت فصل اعلامیه هزاره استخراج شده‌اند و شامل هشت هدف یا آرمان کلی و 21 هدف عملیاتی هستند که همه کشورها متعهد شده‌اند تا سال 2015 به آنها دست پیدا کنند. پس از تصویب اهداف توسعه هزاره، سازمان ملل و کشورهای جهان اقدامات گسترده‌ای را برای حصول به این اهداف تدوین و به اجرا گذاشته‌اند. هر چند که نتایج حاصله در کشورها و مناطق مختلف یکسان نبوده است. در این مقاله تلاش شده است تا ضمن بررسی این اهداف و شاخص‌های مربوطه، نحوه ارزیابی پیشرفت‌های صورت گرفته، عملکرد پنج کشور آسیای مرکزی را در دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای و تطبیقی مورد مطالعه قرار گیرد. در این مقاله ضمن بررسی وضعیت کلی کشورهای منطقه مقایسه‌ای تاریخی و تطبیقی نسبت به تغییرات صورت گرفته در خصوص اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی در دوره 2000-2007 انجام شده است. بررسی شاخص‌های اهداف توسعه هزاره نشان می‌دهد که قزاقستان و قرقیزستان بهترین عملکرد را در دستیابی به اهداف هزاره داشته‌اند. ازبکستان حالت متوسطی دارد و ترکمنستان و تاجیکستان نیز به ترتیب ضعیف‌ترین عملکرد را داشته‌اند.

واژگان کلیدی: اهداف توسعه هزاره، آسیای مرکزی، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان.

مقدمه

^۱. دانش آموخته دکتری روابط بین‌الملل از دانشگاه تهران و کارشناس برنامه ریزی سازمان همکاری اقتصادی (اگو)

پس از چهار و نیم دهه تلاش سازمان ملل متحد برای تدوین و اجرای راهبردها و برنامه‌هایی برای کمک به کشورهای عضو بویژه کشورهای در حال توسعه برای فائق آمدن بر مشکلات توسعه و ارتقاء سطح رفاه جوامع خود به عنوان یکی از اهداف اصلی و مهم سازمان ملل متحد، در نهایت رهبران و نمایندگان عالی‌رتبه 189 کشور جهان در اجلاس هزاره سازمان ملل متحد در نیویورک مقر سازمان ملل در سپتامبر سال 2000 میلادی "اعلامیه هزاره"¹ را در هشت فصل کلی تصویب کردند که طیفی گسترده از تعهدات را در زمینه توسعه، حقوق بشر، حکومت مطلوب و مردم سالاری را ترسیم و مشخص کرد. "اهداف توسعه هزاره"² که مجموعه‌ای از اهداف توسعه بین‌المللی می‌باشند، از هشت فصل اعلامیه هزاره استخراج شده‌اند و شامل هشت هدف یا آرمان کلی و 21 هدف عملیاتی و جزئی‌تر (با احتساب چهار هدف اضافه شده در بازبینی اهداف در سال 2007) هستند؛ همه کشورها متعهد شده‌اند تا سال 2015 به این اهداف دست پیدا کنند. اهداف کلی یا آرمان‌های کلان توسعه هزاره عبارتند از:

1. ریشه کن کردن فقر شدید و گرسنگی؛
2. دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی؛
3. ترویج وسیع برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان؛
4. کاهش مرگ و میر کودکان؛
5. بهبود وضعیت بهداشت مادران؛
6. مبارزه با ایدز، مالاریا و سایر بیماری‌ها؛
7. تضمین پایداری محیط زیست؛
8. مشارکت جهانی برای توسعه.

پس از تصویب اهداف توسعه هزاره سازمان ملل متحد، کشورهای جهان اقدامات گسترده‌ای را برای حصول به این اهداف تدوین و به اجرا گذاشته‌اند. هر چند که نتایج حاصله در کشورها و مناطق مختلف جهان یکسان نبوده است. در این مقاله در نظر داریم، ضمن بررسی این اهداف، شاخص‌های مربوطه، نحوه ارزیابی و گزارش پیشرفت‌های صورت گرفته در دستیابی به اهداف توسعه هزاره، عملکرد پنج کشور آسیای مرکزی یعنی

¹. United Nations Millennium Declaration

². Millennium Development Goals (MDG)

ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان را در دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای و تطبیقی مورد مطالعه قرار دهیم. بدین منظور سعی خواهد شد تا ابتدا چشم انداز کلان وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در این کشورها نشان داده شود تا مشخص شود که هر کشور به طور کلی برای دستیابی به هر هدف توسعه هزاره در چه موقعیتی قرار دارد. در مرحله بعدی نیز شاخص‌های تعیین شده برای این اهداف در این کشورها در یک دوره زمانی خاص یعنی سال 1990 (یا 1991) به عنوان سال مبنای مقایسه شاخص‌ها و همچنین آخرین سال‌های حیات اتحاد جماهیر شوروی که آسیای مرکزی نیز جزئی از آن بود؛ سال 2000 به عنوان سال تصویب اهداف توسعه هزاره و همچنین روند کلی تاریخی تغییر این شاخص‌ها در این مدت یعنی دوره 1990-2000 و 2000-2008 تبیین خواهد شد. لازم به ذکر است که این مقایسه هم به صورت ایستا و در یک زمان خاص و هم مقایسه روند تاریخی تغییرات در این برهه‌های تاریخی خواهد بود. در پایان نیز دستاوردهای این کشورها برای دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای آورده می‌شود.

چشم انداز کلی اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی

همانطور که پیش تر نیز ذکر شد ابتدا نگاهی کلی به وضعیت کشورهای آسیای مرکزی در مورد هر هدف توسعه هزاره می‌پردازیم تا مشخص شود که موقعیت کنونی این کشور برای دستیابی به این اهداف به چه صورتی است. در جدول شماره یک وضعیت هر کشورها نسبت به هر یک از اهداف توسعه هزاره با پنج علامت به شرح نشان داده شده است:

(●): کشور مورد نظر در حال حاضر به هدف مورد نظر رسیده است.

(◐): کشور مورد نظر به هدف مورد نظر نرسیده است ولی با سرعت رشد مناسبی پیش می‌رود و با همین سرعت تا سال 2015 به هدف خواهد رسید.

(◑): کشور مورد نظر به هدف نرسیده و با سرعت رشد مناسبی نیز حرکت نمی‌کند و برای رسیدن به هدف نیازمند برخی تغییرات در سیاست‌ها و برنامه‌های خود هستند.

(⊘): کشور مورد نظر به هیچ وجه رشدی برای دستیابی به هدف نداشته و امیدی برای کسب هدف تا سال 2015 نیز وجود ندارد.

(⊖): اطلاعات کاملی برای قضاوت در دسترس نیست.

در یک نگاه کلی به جدول زیر نشان می‌دهد که در بین کشورهای منطقه، قزاقستان بهترین موقعیت را دارد. بدین معنی که این کشور در حال حاضر به سه هدف رفع فقر شدید، آموزش عمومی و برابری جنسیتی رسیده است و فقط به هدف پنجم، بهبود سلامت مادران تاکنون نرسیده است. وضعیت ازبکستان و قرقیزستان تقریباً نزدیک به هم می‌باشد بدین معنی که این دو کشور، با همین روند رشد به دو هدف خواهند رسید و دستیابی به سه هدف دیگر نیز با انجام تغییراتی ممکن خواهد بود و دستیابی به یک هدف برای هر دو کشور نیز مقدور نخواهد بود. وضعیت تاجیکستان با همین روند رشد نیز تقریباً به همین صورت است بدین معنی که به دو هدف دست می‌یابد، به دو هدف مشروط به انجام تغییراتی خواهد رسید ولی دستیابی به دو هدف دیگر ممکن نخواهد بود. ترکمنستان نیز اگرچه در حال حاضر به دو هدف اول توسعه هزاره رسیده است و به هدف پنجم نیز با همین روند رشد می‌رسد، از سوی دیگر این کشور در مورد چهار هدف دیگر با توجه به تداوم روند رشد فعلی خواهد رسید و باید تغییراتی در برنامه‌های خود صورت دهد.

جدول شماره 1: نگاه کلی به وضعیت اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی¹

هدف	رفع فقر شدید و گرسنگی	دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی	ارتقای برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان	کاهش مرگ و میر کودکان	بهبود سلامت مادران	مبارزه با ایدز، مالاریا و دیگر بیماری‌ها	تضمین پایداری زیست محیطی	مشارکت جهانی برای توسعه
ازبکستان	⊙	◐	◐	⊙	⊙	⊘	⊙	⊙
تاجیکستان	◐	◐	⊙	⊘	⊘	⊙	⊙	⊙
ترکمنستان	⊙	⊙	⊙	⊙	◐	⊙	⊙	⊙
قرقیزستان	◐	◐	⊙	⊙	⊘	⊙	⊙	⊙
قزاقستان	⊙	⊙	⊙	⊙	⊘	⊙	⊙	⊙

¹. آمار و اطلاعات موجود در این جدول بیان‌گر وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در کشورهای آسیای مرکزی است که بر مبنای گزارش‌های کشوری آنها تهیه شده است. این آمار در منبع زیر قابل دسترسی است:
http://www.mdgmonitor.org/country_progress.cfm (10 January 2009).

روند تاریخی تغییرات اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی^۱

در قسمت قبل در یک نگاه کلی وضعیت کنونی پنج کشور آسیای مرکزی نسبت به اهداف توسعه هزاره مشخص شد. اکنون در این قسمت به بررسی هر یک از این شاخص‌ها به طور جداگانه خواهیم پرداخت تا مشخص شود که هر این کشورها برای رسیدن به موقعیت کنونی خود چه تحولاتی را پشت سر گذاشته‌اند و وضعیت کدام کشور نسبت به قبل بهتر یا بدتر شده و به صورت مقایسه‌ای عملکرد این کشورها نشان داده خواهد شد.

هدف اول توسعه هزاره: رفع فقر شدید و گرسنگی

برای این هدف کلان سه هدف کاربردی در نظر گرفته شده است که شامل: به نصف رساندن افراد با درآمد کمتر از یک دلار در روز تا سال 2015؛ دستیابی به اشتغال کامل و مولد و کار شایسته برای همه از جمله زنان و جوانان و به نصف رساندن جمعیتی که از گرسنگی رنج می‌برند.

برای ارزیابی پیشرفت‌های صورت گرفته نسبت به این اهداف نیز شاخص‌هایی در نظر گرفته شده است از جمله تعداد افرادی که کمتر از یک دلار در روز درآمد دارند؛ نرخ شکاف فقر؛ سهم فقیرترین افراد جامعه از درآمد و مصرف ملی؛ نرخ رشد تولید ناخالص داخلی؛ نسبت جمعیت به اشتغال؛ درصد کودکان زیر پنج سال با کمبود وزن؛ جمعیتی که کمتر از حداقل انرژی را دریافت می‌کنند.

جدول شماره 2، نشانگر شاخص نرخ فقر در کشورهای آسیای مرکزی طبق نرخ بین‌المللی یعنی درصد افرادی که کمتر از یک دلار در روز درآمد دارند، در اولین سال پس از استقلال که آمار آن موجود بوده است و سال‌های 2003-2004 به عنوان آخرین سال‌هایی که آماری از این کشورها در دست است، می‌باشد.

^۱ تمامی این آمار و ارقام ذکر شده در جداول از وب سایت رسمی سازمان ملل متحد برای شاخص‌های اهداف توسعه هزاره برگرفته شده‌اند. این آمار در منبع زیر قابل دستیابی‌اند:

جدول شماره 2: % افراد با درآمد کمتر از یک دلار در روز بر مبنای برابری قدرت خرید

کشور	1993	1998	1999	2001	2002	2003	2004
ازبکستان	-----	32/1	-----	-----	42/3	46/3	-----
تاجیکستان	-----	-----	44/5	-----	-----	36/3	21/5
ترکمنستان	63/5	24/8	-----	-----	-----	-----	-----
قرقیزستان	18/6	31/8	15/5	-----	34	-----	21/8
قزاقستان	4/2	-----	-----	2	5/2	3/1	-----

جدول فوق حاکی از آن است که قزاقستان در تمامی این مدت کمترین نرخ فقر بین‌المللی را داشته بدان معنی که طی این مدت درصد فقر بین‌المللی در این کشور اندکی کاهش یافته است. قرقیزستان نیز احتمالاً با داشتن 18/6% فقیر در رتبه دوم بعد از قزاقستان از نظر کمترین تعداد فقرا قرار می‌گیرد. در بین دیگر کشورهای منطقه نیز در سال 1993 ترکمنستان با 63/5% زیر خط فقر بالاترین نرخ را داشته است. اگر چه در این سال آمار از تاجیکستان موجود نیست ولی با توجه به آمار سال‌های بعد احتمالاً در رتبه بعدی از نظر داشتن بالاترین نرخ فقر قرار می‌گیرد. ازبکستان در جایگاه بعدی، بیشترین تعداد فقرا قرار دارد (32% در سال 1998). تغییرات این وضعیت در آخرین سال‌های پس از تصویب اهداف توسعه هزاره که آمار آن موجود می‌باشد نیز نشان می‌دهد که قزاقستان همچنان کمترین تعداد و درصد فقیر را دارد و تعداد آنها نیز در سال 2003 نسبت به سال 1993، 26% کاهش داشته و به 3/1% رسیده است. این آمار در تاجیکستان در سال‌های 2003 و 2004 نسبت به سال 1999 (44/5%) به عنوان اولین سالی که آمار آن موجود است به ترتیب 36/3% (حدود 18% کاهش) و 21/5% کاهش یافته است و در 2004 کاهشی حدود 50 درصدی داشته است. آمار قرقیزستان در سال 2002 نسبت به سال 1993 نشان دهنده افزایش فقرا از 18/6% به 34% می‌باشد که افزایشی 80 درصدی را دارد، البته این رقم در دو سال بعد یعنی در سال 2004 به 21/5 درصد کاهش یافت که باز هم نسبت به سال مینا 17% افزایش تعداد فقرا را تجربه کرده است. در ازبکستان نیز درصد فقرا از 32/1% در سال 1998 به 46/3% در سال 2003 افزایش یافته است که افزایشی 44 درصدی داشته است. اگرچه آمار مربوط به ترکمنستان نیز در سال‌های اخیر موجود نیست

ولی این کشور در سال 1993 بالاترین نرخ فقر (63/5٪) را در منطقه داشته است که تا سال 1998 به 24/8٪ رسیده یعنی حدود 60٪ کاهش یافته است.

درصد افراد زیر خط فقر ملی

در رابطه با تعداد افرادی که زیر خط فقر ملی قرار دارند آمار دقیقی از کشورهای منطقه دست نیست که بتوان در مورد آنها مقایسه‌ای انجام داد. با این وجود تلاش می‌شود تا وضعیت این کشورها در سال‌هایی که این آمار در دسترس می‌باشد، توضیح داده شود. آنگونه که آمار موجود نشان می‌دهد قرقیزستان بعد از تاجیکستان، بیشترین درصد افراد زیر خط فقر را داشته که تقریباً نیمی از مردم این کشور بوده است. این رقم در سال 2001، 47/6 درصد بوده که از این نظر کمترین درصد افراد زیر خط فقر ملی را داشته است. این رقم در سال 2002، نیز 15/4 درصد بوده است. نکته قابل توجه اینکه این رقم در مقایسه با تعداد افراد زیر خط فقر بین‌المللی که برای این کشور در سال 2001 فقط 2٪ بوده است، رقم بسیار بالاتری را نشان می‌دهد که بیانگر واقعی‌تر بودن آمار خط فقر ملی برای این کشورها است. روند کلی کاهش فقر این کشور بیانگر کاهشی 55 درصدی در تعداد فقرا می‌باشد. آمار مربوط به ترکمنستان نیز موجود نیست و در مورد دو کشور دیگر منطقه فقط برای یک سال این آمار وجود دارد که امکان مقایسه کاهش یا افزایش رقم مذکور مقدور نیست. با این وجود در سال 1999 حدود 75٪ از مردم تاجیکستان زیر خط فقر قرار داشته‌اند که بالاترین رقم در منطقه است. ازبکستان نیز در سال 2000 حدود 27/5٪ از مردم آن زیر خط فقر قرار داشت که بعد از قزاقستان کمترین میزان است.

اگرچه بررسی نرخ فقر طبق استاندارد بین‌المللی یعنی بر مبنای درآمد کمتر از یک دلار در روز در جمهوری‌های سابق شوروی نشان دهنده پایین بودن گسترش فقر در این کشورها است ولی هنگامی که خط فقر ملی بررسی می‌شود نشانگر آن است که میزان فقر تا سال 2000 رو به افزایش بوده است که به طور کلی در مجموع این جمهوری‌ها، میزان افراد زیر خط فقر ملی از 13/5 درصد به 17 درصد برای فقر شدید و از 15 درصد به 83 درصد برای فقر عمومی افزایش یافته است که به دلیل فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی بوده است. همچنین درگیری‌های داخلی و بلایای طبیعی نیز در این امر نقش داشتند. ولی در حال حاضر در اکثر این کشورها نرخ فقر ثابت مانده و رو به کاهش است. فروپاشی اتحاد

جماهیر شوروی باعث فرسایش و از بین رفتن نظام آبیاری و انرژی در اکثر کشورهای منطقه گردید که توازن زیست محیطی و اجتماعی منطقه را بر هم زد. در نتیجه مناطق زیادی تحت تاثیر خشکسالی قرار گرفتند.

نکته مهم دیگر در بررسی گسترش فقر این است که استفاده از شاخص درآمد یا مصرف کمتر از یک دلار برای فقر شدید در این منطقه جوابگو نمی‌باشد زیرا که به دلیل سرمای هوا و هزینه‌های لباس، غذا و گرمایش این نرخ کافی نیست. بانک جهانی استفاده از نرخ دو دلار (بر مبنای برابری قدرت خرید) در روز را به عنوان معیار فقر پیشنهاد کرده است. با این وجود به نظر می‌رسد که بهترین معیار اندازه‌گیری شاخص خط فقر ملی باشد که بر مبنای سطح مصرف کافی برای فراهم آوردن حداقل انرژی مورد نیاز محاسبه می‌شود. همانطور که جدول شماره 3، نیز نشان می‌دهد توزیع درآمد بین کشورهای منطقه اگر چه در سال 1993 به عنوان اولین سالی که اطلاعات کشورهای منطقه در دسترس است چندان نزدیک به هم نبوده است ولی در آخرین سال هایی که آمار در دسترس است یعنی 2003-2004 این ارقام به هم نزدیک شده است. در سال 1993 در قرقیزستان 20٪ فقیرترین مردم کمترین سهم از درآمد و مصرف ملی را در بین دیگر کشورهای منطقه داشته‌اند یعنی تنها 2/5 درصد از کل درآمد ملی یا مصرف و در ازبکستان نیز در سال 1998 این بخش از جامعه تنها 3/9 درصد سهم داشتند. این قشر در قزاقستان با داشتن سهم 7/5 درصدی بشتترین سهم را داشته و یا به عبارتی توزیع متعادل‌تری از نظر درآمدی بین کشورهای منطقه وجود داشته است. در همین سال در ترکمنستان نیز این قشر با داشتن سهمی 6/9 درصدی سهمی تقریباً مشابه را داشتند. در تاجیکستان تا سال 1999 آماری در دست نیست ولی در سال‌های اخیر سهم این قشر برابر با 8/1 درصد کل درآمد بوده است. به عبارتی در سال‌های مینا قرقیزستان و ازبکستان نسبت به دیگر کشورهای منطقه توزیع نابرابرتری نسبت به دیگر کشورهای منطقه داشته‌اند.

جدول شماره 3: سهم 20٪ فقیرترین جمعیت از درآمد یا مصرف ملی

کشور	1993	1996	1998	1999	2001	2002	2003	2004
ازبکستان	----	----	3/9	----	----	7/8	7/1	----
تاجیکستان	----	----		8/1	----	----	7/9	7/7
ترکمنستان	6/9	----	6		----	----	----	----
قرقیزستان	2/5	----	7/2	7/5		8/4		8/1
قزاقستان	7/5	6/7	----	----	8/1	7/2	7/4	----

در حالی که پس از گذشت چند سال از تصویب اهداف توسعه هزاره (سال 2003)، در قزاقستان فقیرترین افراد حدود 7/4٪ سهم داشتند که تقریباً ثابت مانده و کمی افول داشته است. این وضعیت در تاجیکستان نیز تقریباً به همین منوال بوده است یعنی سهم 20٪ فقیرترین مردم آن کشور از درآمد یا مصرف ملی حدود 7/9 درصد در سال 2003 و 7/7 درصد در سال 2004 بوده که تقریباً به همان نسبت قبلی باقی مانده و کمی هم افت داشته است. در حالی که وضعیت قرقیزستان و ازبکستان با بهبود وضعیت سهم این قشر همراه بوده است. در قرقیزستان این سهم از 2/5 درصد در سال 1993 به 8/1٪ در سال 2004 رسیده که بیش از 200 درصد افزایش داشته است. در ازبکستان نیز از 3/9 درصد در سال 1998 به 7/4 درصد در سال 2003 رسیده که افزایشی 80 درصدی را نشان می‌دهد. به عبارتی در حالی که آمار ترکمنستان نیز در دوره پس از تصویب اهداف توسعه هزاره موجود نمی‌باشد ولی در دیگر کشورهای منطقه سهم این قشر از جمعیت بین 7-8 درصد از کل درآمد ملی این کشورها بوده است ولی در دوره مورد بحث قرقیزستان و ازبکستان سهم این بخش از جامعه را ارتقاء داده اند ولی در قزاقستان و تاجیکستان تقریباً ثابت مانده است.

رشد تولید ناخالص داخلی

نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و همچنین درصد اشتغال به جمعیت از جمله شاخص‌های ارزیابی پیشرفت برای حصول دومین هدف کاربردی برای هدف کلان فقر زدایی است. جداول شماره 4 و 5، وضعیت تغییر این هدف در آسیای مرکزی را نشان می‌دهد. همانطور که جدول شماره 4، نشان می‌دهد در پی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و استقلال کشورهای آسیای مرکزی، در سال‌های 1992 تا 1995 در تمامی کشورهای منطقه رشد منفی را شاهد بوده‌ایم و از سال 96 به بعد در تعدادی از کشورها رشد تولید تجربه شده است که این روند رشد منفی در ترکمنستان، تاجیکستان و ازبکستان تا سال 1996 نیز ادامه یافت. در این مدت تاجیکستان بیشترین رشد منفی را داشته، قرقیزستان، ترکمنستان و قزاقستان به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. ازبکستان نیز با کمترین رشد منفی مواجه بوده است. در سال 2000 ترکمنستان (22/2٪) و قزاقستان (11/7٪) سریعترین رشد را داشته و ازبکستان (1/5٪) کمترین رشد را داشته است. در حالی که قرقیزستان (3/3٪) و تاجیکستان (3/8٪) در بین این دو دسته از کشورها قرار گرفته بودند.

جدول شماره 4: رشد تولید ناخالص داخلی بر مبنای هر فرد استخدام شده (٪)

کشور	1992	1993	1995	1996	1998	2000	2002	2004	2006
ازبکستان	-18/45	-4/48	-3/22	-0/97	0/60	1/45	0/71	3/37	3/85
تاجیکستان	-29/45	-16/01	-10/81	-13/23	4/24	3/84	4/76	10/86	4/69
ترکمنستان	-7/55	-14/75	-7/09	-8/07	3/53	22/20	5/66	7/70	6/05
قرقیزستان	-14/60	-14/94	-5/37	4/40	2/80	3/32	-0/43	4/07	0/39
قزاقستان	0/17	-12/59	-3/16	3/58	-1/02	11/68	6/51	7/49	8/93

اشتغال

طبق جدول شماره 5، در سال 2006 (نسبت به 2000) ترکمنستان با 70٪ و قزاقستان با 23٪ کاهش رشد مواجه شده و در قرقیزستان نیز نرخ رشد تقریباً به صفر (0/3٪) رسیده است. در حالی که ازبکستان در همین مدت نرخ رشد خود را بیش از یک و نیم برابر افزایش داده است و در تاجیکستان نیز این نرخ با 22٪ افزایش روبه رو بوده است. با این وجود قزاقستان همچنان بالاترین رشد در سطح منطقه را دارد. ترکمنستان در جایگاه دوم قرار گرفته و قرقیزستان نیز کمترین رشد را دارد. دو کشور دیگر نیز در بین این دسته قرار می گیرند.

در سال 1991 قزاقستان دارای بالاترین نسبت اشتغال به جمعیت است. در حالی که بقیه کشورهای منطقه نیز بین 54-58٪ در نوسان هستند. در سال 2000 این وضعیت باز هم در قزاقستان نسبت به دیگر کشورها بهتر و بالاتر است هر چند که نسبت به سال قبل یک درصد کاهش داشته است. تاجیکستان (4٪) و قرقیزستان (1٪) نیز نسبت به سال 1991 کاهش درصد اشتغال را تجربه کرده اند. وضعیت در ازبکستان نیز نسبتاً ثابت مانده است. در حالی که بیشترین بهبود را ترکمنستان با حدود 3٪ بهبود وضعیت داشته است.

جدول شماره 5: نرخ اشتغال به جمعیت (٪)

کشور	1991	1993	1995	1997	1999	2000	2002	2004	2006
ازبکستان	55/9	55/4	55	55/6	56/1	56/3	56/6	57/2	57/7
تاجیکستان	54/4	53	51/7	50/5	49/1	49/5	50/3	48/6	47/9
ترکمنستان	57/6	58/1	58/2	56/9	59/8	60/2	60	59/9	59/6
قرقیزستان	58/7	58/4	58/3	58/7	57/7	57/8	56/2	59	58/7
قزاقستان	62/8	61/7	61/3	60/2	60/3	61	63/7	64/4	64/7

جدول فوق همچنین نشان می دهد که در سال 2006 نیز (نسبت به سال 2000) قزاقستان همچنان بالاترین (64/7٪) و تاجیکستان کمترین (47/9٪) آمار را دارا است. تاجیکستان (1/5٪) و ترکمنستان (0/5٪) نیز با کاهش وضعیت اشتغال رو به رو شده اند، در حالی که قزاقستان (3/5٪)، ازبکستان (1/5٪) و قرقیزستان (0/5٪) ارتقاء وضعیت داشته اند. همانطور که از آمار پیداست در تمام این مدت قزاقستان بهترین موقعیت را در سطح منطقه داشته در حالی که تاجیکستان ضعیف ترین موقعیت را دارا است.

جدول شماره 6: جمعیت دچار سوء تغذیه (%)

کشور	1994	2002
ازبکستان	8/0	26
تاجیکستان	22	61
ترکمنستان	12	8
قرقیزستان	21	4
قزاقستان	2/5	8

همانگونه که جدول فوق نشان می‌دهد در سال 1994 به عنوان اولین سالی که آمار سوء تغذیه این کشورها موجود است قزاقستان کمترین و تاجیکستان و قرقیزستان به ترتیب بیشترین جمعیت گرفتار سوء تغذیه در منطقه را دارا بوده‌اند. ازبکستان و ترکمنستان نیز در بین این دو گروه قرار داشتند. در سال 2002 قرقیزستان بیشترین کاهش درصد جمعیت گرفتار سوء تغذیه را به دست آورده است که این رقم از 21٪ به 4٪ رسیده است که 81٪ کاهش یافته است. در ترکمنستان نیز از 12 به 8 درصد رسیده که 33 درصد کاهش دارد. ولی در سه کشور دیگر منطقه این رقم افزایش داشته است. این رقم در ازبکستان و قزاقستان بیش از دو برابر و در تاجیکستان بیش از یک نیم برابر افزایش یافته است. با این وجود تاجیکستان با 61٪ و ازبکستان با 26٪ درصد بیشترین جمعیت گرفتار سوء تغذیه در منطقه و قرقیزستان با 4٪ کمترین؛ قزاقستان و ترکمنستان نیز با 8٪ در میانه جدول منطقه‌ای قرار می‌گیرند.

جدول شماره 7: کم وزنی شدید یا نسبی کودکان زیر پنج سال (%)

کشور	1995	1996	1997	1999	2000	2002	2005	2006
ازبکستان	----	18/8	----	----	----	7/9	----	5/1
تاجیکستان	----	----	----	----	----	----	17/4	----
ترکمنستان	----	----	----	----	12	----	11	----

قرقیزستان	----	----	11	----	----	----	----	3/4
قزاقستان	8/3	----	----	4/2	----	----	----	4

همانطور که در جدول شماره 7، مشخص است آمار این کشورها تا قبل از سال‌های 2005-2006 به طور منظم در یک سال خاص یا دو سال متوالی به نحوی که بتوان بین آن مقایسه‌ای تاریخی انجام داد وجود ندارد. با این وجود آمار بیانگر این است که از نظر جایگاه در سطح منطقه (تا سال 2006) قرقیزستان (3/4٪) و قزاقستان (4٪) بهترین وضعیت را دارند. در حالی که ازبکستان با حدود یک درصد اختلاف در جایگاه بعدی قرار می‌گیرد. بدترین وضعیت را نیز به ترتیب تاجیکستان (4/17٪) و ترکمنستان (11٪) دارند.

هدف دوم توسعه هزاره: دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی

برای دستیابی به هدف تضمین تکمیل دوره ابتدایی برای تمام دختران و پسران تا سال 2015، سه شاخص نرخ خالص ثبت نام در دوره ابتدایی، نرخ تکمیل دوره ابتدایی و نرخ سواد افراد بین 15-24 سال انتخاب شده‌اند. وضعیت این شاخص‌های در آسیای مرکزی در جداول زیر ارائه شده‌اند.

جدول شماره 8: نرخ خالص ثبت نام در دوره ابتدایی

کشور	1991	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ازبکستان	78/2	----	----	----	----	----	----	----
تاجیکستان	76/7	96/7	96	97	96/6	97/2	97/5	97/3
قرقیزستان	92/3	93/2	93/1	93/1	92/7	96/8	93/6	93/5
قزاقستان	7.86	94/8	97/3	98/5	98/8	98/9	98/8	98/7

جدول فوق بیانگر آن است که در سال 1991 قرقیزستان بالاترین نرخ ثبت نام دوره ابتدایی را داشته است و قزاقستان در رتبه دوم، ازبکستان و تاجیکستان نیز در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در سال 2000 همه این کشورها نسبت به سال قبل ارتقاء

وضعیت را تجربه کرده‌اند. هر چند که تاجیکستان با 20٪ افزایش و قزاقستان با 8٪ بیشتر از بقیه رشد داشته‌اند. این روند تا سال 2006 نیز ادامه یافته است به نحوی که قزاقستان به بالاترین نرخ ثبت نام ابتدایی در سطح منطقه (98/7٪) رسیده و تاجیکستان نیز حدود یک درصد بهبود و افزایش نرخ ثبت نام داشته است. وضعیت قرقیزستان تقریباً ثابت مانده است و پایین‌ترین نرخ ثبت نام را دارا می‌باشد. آمار ازبکستان و ترکمنستان در این سال‌ها در دسترس نمی‌باشد.

جدول زیر نیز نشان می‌دهد که در سال 2000، در تمامی کشورهای منطقه بیش از 94 درصد دانش‌آموزان دوران ابتدایی را به پایان رسانده‌اند؛ هر چند که ازبکستان با تنها یک درصد اختلاف جلوتر از دیگر کشورها است. در سال 2006 تقریباً تمامی این کشورها به تکمیل صددرصد دوران ابتدایی دست یافتند.

جدول شماره 9: نرخ تکمیل دوره ابتدایی

کشور	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ازبکستان	96	95/4	100/4	102/6	98/1	97/4	99/4	100/2
تاجیکستان	94/9	94/9	97/6	97/3	94/9	91/8	101/7	106/1
قرقیزستان	95/1	94/6	93/3	93/1	90/2	92/4	96/7	99/4
قزاقستان	----	94/4	95	95/7	97/4	105/3	1.107	103/6

جدول شماره 10: نرخ سواد افراد بین 15-24 سال

کشور	1995	1999	2000	2007
ازبکستان	----	----	99/3	----
تاجیکستان	----	----	99/8	99/9
ترکمنستان	99/8	-----	----	99/8
قرقیزستان	----	99/7	----	99/6
قزاقستان	----	99/8	-----	99/8

در سال های 1999 و 2000 بیش از 99٪ افراد بین 15-24 ساله کشورهای آسیای مرکزی با سواد بوده اند. این آمار در سال 2007 با اندکی افزایش نزدیک به 100٪ رسیده است. البته چون تمامی افراد این گروه سنی در کشورهای منطقه باسواد بوده اند این آمار تفاوت چندانی را بین این کشورها نشان نمی دهد.

هدف سوم توسعه هزاره: ارتقاء برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان

هدف کاربردی رفع نابرابری جنسیتی در آموزش ابتدایی و راهنمایی ترجیحاً تا سال 2005 و در تمامی مقاطع تا سال 2015 برای حصول به این هدف اعلام شده است که با شاخص هایی همچون برابری زنان نسبت به مردان به صورت درصدی از نرخ باسوادی افراد 15-24 سال، برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام ابتدایی، متوسطه و پایانی و درصد کرسی های پارلمان های ملی در اختیار زنان محاسبه می شود. جداول زیر بیانگر موقعیت کشورهای آسیای مرکزی در این خصوص است.

جدول شماره 11: برابری زنان نسبت به مردان درصدی از نرخ باسوادی افراد 15-24 سال

کشور	1995	1999	2000	2007
ازبکستان	----	----	1	---
تاجیکستان	----	----	1	1
ترکمنستان	1	---	---	1
قرقیزستان	-----	1	----	1
قزاقستان	---	1	----	1

همانطور که آمار نیز به روشنی نشان می دهد در تمامی سال های قبل از 2000 و پس از آن تا سال 2007 نیز زنان نسبت به مردان از برابری کامل از نظر سواد در تمامی کشورهای منطقه برخوردار بوده اند و از این نظر هیچ تبعیضی بین زنان و مردان وجود نداشته است.

جدول شماره 12: شاخص برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام ابتدایی

کشور	1991	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ازبکستان	0/98	1	0/99	0/99	0/98	0/99	0/98	0/98	0/98	0/97

تاجیکستان	0/98	0/95	0/93	0/93	0/96	0/95	0/95	0/96	0/95	----
قرقیزستان	---	0/99	0/99	0/98	0/98	0/99	1	0/99	0/99	---
قزاقستان	0/99	1/01	1/01	1	1	1	1	1	1	1

در سال 1991 برابری جنسیتی در ثبت نام دوران ابتدایی بین کشورهای آسیای مرکزی 0/98 درصد یا بیشتر بوده است. در سال 2000 نسبت به سال قبل قزاقستان به نرخ برابری کامل دست یافت و حتی در قزاقستان تعداد زنان 0/01 درصد بیش از مردان بود. در قرقیزستان نیز تنها 0/01 درصد اختلاف وجود داشت در حالی که در تاجیکستان نسبت به سال 1999 وضعیت اندکی بدتر شده بود و برابری به 0/93 درصد رسیده بود. در سال 2006 که آمار مربوط به تمامی کشورها (به جز ترکمنستان) در دسترس بوده نیز وضعیت به همان منوال قبل است. البته در تاجیکستان وضعیت به اندازه 0/02 درصد بهبود یافته بود و به طور کلی برابری جنسیتی در کشورهای منطقه برقرار بوده است. هر چند که در قزاقستان در تمام این مدت برابری کامل صد درصدی بوده و در دیگر کشورها اندکی (به اندازه یک یا دو صدم درصد) اختلاف وجود داشته است. با این وجود این اختلاف اندک چندان قابل توجه نبوده است.

جدول شماره 13: شاخص برابری جنسیتی در ثبت نام متوسطه

کشور	1991	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ازبکستان	0/91	0/98	0/97	0/97	0/97	0/96	0/96	0/97	0/97	0/98
تاجیکستان	---	0/86	0/86	0/83	0/82	0/83	0/84	0/83	0/83	---
قرقیزستان	1/02	1/02	1/03	1	1	1/01	1/01	1/01	1/01	---
قزاقستان	1/03	1	1/02	0/98	0/99	1/01	0/99	0/98	0/98	0/99

در سال 1991 نرخ ثبت نام در مقاطع تحصیلی در قزاقستان و قرقیزستان برابری کامل داشته هر چند که اندکی وضعیت زنان بهتر بوده است. در ازبکستان نیز این نرخ برابری 0/91 درصد بود. پایین ترین نرخ برابری را نیز احتمالاً تاجیکستان داشته است (0/86٪ در سال 1999). در سال 2000 نیز تقریباً به همین منوال بوده با این تفاوت که ازبکستان نیز وضعیت برابری خود را به 0/97٪ افزایش داده است و در تاجیکستان نیز با

همان نرخ 0/86٪ پایین ترین نرخ را داشته است. در سال 2006 هم وضعیت برای ازبکستان و قرقیزستان تقریباً ثابت مانده است ولی تاجیکستان اندکی افت داشته و پایین ترین نرخ برابری جنسیتی در این مقطع را با 0/83٪ دارا بوده است. با این وجود به جز ترکمنستان که آمار آن موجود نیست و تاجیکستان که نابرابری داشته است در دیگر کشورها تقریباً برابری جنسیتی در این مقطع وجود داشته و حفظ شده است هر چند که اندکی جابه جایی و تغییر را شاهد بوده ایم.

جدول شماره 14: شاخص برابری جنسیتی در ثبت نام دوره پایانی

کشور	1991	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ازبکستان	----	0/82	0/83	0/81	0/80	0/77	0/79	0/70	0/71	0/71
تاجیکستان	62	0/35	0/34	0/32	0/33	0/34	0/33	0/35	0/37	---
قرقیزستان	----	1/04	1/01	1/04	1/14	1/19	1/19	1/25	1/27	---
قزاقستان	----	1/15	1/18	1/20	1/25	1/33	1/38	1/43	1/43	1/44

از نظر برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام در دوره پایانی نیز همچون دو مقطع قبلی تاجیکستان پایین ترین نرخ را در بین کشورهای منطقه در سال 2000 داشته است (0/34٪) با این تفاوت که در این مقطع این تفاوت در برابری جنسیتی بسیار شدید بوده است یعنی به ازای هر یکصد دانش آموز پسر در دوره پایانی تنها 34 دختر ثبت نام کرده اند. ازبکستان نیز با نرخ 0/83٪ شاهد نابرابری جنسیتی در این زمینه بوده است ولی در این دوره نیز همچون مقاطع قبلی قزاقستان و قرقیزستان هر دو به برابری جنسیتی رسیده و حتی وضعیت مقداری به نفع زنان بهتر بوده است. در سال 2006 در این دو کشور وضعیت به نفع زنان تغییر کرده است به نحوی که به ازای هر یکصد ثبت نام دانش آموز پسر به ترتیب 143 و 127 دختر در قزاقستان و قرقیزستان ثبت نام کرده اند. این در حالی است که طی این مدت وضعیت در ازبکستان بدتر شده نرخ برابری به 0/71٪ افت کرده است. در تاجیکستان نیز اگر چه وضعیت به میزان بسیار کمی بهبود یافته ولی همچنان نابرابری جنسیتی را در این مقطع تحصیلی (0/37٪) شاهد می باشیم.

جدول شماره 15: درصد کرسی های پارلمان های ملی در اختیار زنان

کشور	1990	1998	2000	2002	2004	2006	2007	2008
ازبکستان	---	6	6/8	7/2	7/2	17/5	17/5	17/5
تاجیکستان	---	2/8	2/8	12/7	12/7	17/5	17/5	17/5
ترکمنستان	26	18	26	26	26	16	16	16
قرقیزستان	----	1/4	1/4	10	10	0/0	0/0	25/6
قزاقستان	----	13/4	10/4	10/4	10/4	10/4	10/4	15/9

از نظر برابری جنسیتی در کسب پست های مهم و بالای کشوری از جمله کرسی های پارلمان های ملی توسط زنان بایستی گفت در سال های 2000-2004 ترکمنستان با 26٪ کرسی بالاترین آمار را داشته است در حالی که در قزاقستان 10/4٪ و در ازبکستان 6/8 در اختیار زنان بوده است. پایین ترین نرخ نیز به تریب مربوط به قرقیزستان با 1/4٪ و تاجیکستان با 2/8٪ بوده است. این در حالی است که در سال 2008 بالاترین نرخ مربوط به قرقیزستان با 25/6٪ کرسی است. ازبکستان و تاجیکستان با 17/5٪ در رتبه بعدی و ترکمنستان و قزاقستان نیز با حدود 16٪ در پایین ترین مراحل قرار دارند. هر چند که بین کشورهای اخیر تفاوت چندان زیادی وجود ندارد.

هدف چهارم توسعه هزاره: کاهش مرگ و میر کودکان

کاهش دو سوم مرگ و میر کودکان زیر پنج سال تا سال 2015 هدف کاربردی برای این هدف عالی در نظر گرفته شده است که با شاخص هایی همچون نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در هر 1000 تولد زنده، نرخ مرگ و میر نوزادان (بدو تولد تا یکسال) در هر 1000 تولد زنده و نسبت کودکان یکساله ای که علیه سرخک واکسینه شده اند محاسبه می شود. جداول شماره 16 و 17 بیانگر وضعیت کشورهای آسیای مرکزی در این خصوص است.

جدول شماره 16: نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در هر 1000 تولد زنده

کشور	1990	1995	2000	2005	2006
ازبکستان	74	68	62	46	43
تاجیکستان	115	114	93	71	68
ترکمنستان	99	88	71	54	51
قرقیزستان	75	62	51	43	41
قزاقستان	60	60	43	31	29

در سال 1990 تعداد مطلق مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در قزاقستان کمترین (60) و تاجیکستان بیشترین (115) بوده است. ترکمنستان نیز رتبه دوم را از نظر داشتن بیشترین تعداد مرگ و میر کودکان بعد از تاجیکستان در اختیار داشته است. ولی ازبکستان و قرقیزستان با وضعیتی تقریباً نزدیک به هم در بین این دو دسته از کشورها با تعداد زیاد مرگ و میر (تاجیکستان و ترکمنستان) و تعداد نسبتاً کم مرگ و میر (قزاقستان) قرار داشته‌اند. در مقایسه این رقم با ارقام سال 2000 این کشورها مشخص می‌شود که بار دیگر قزاقستان همچنان کمترین تعداد مرگ و میر را از نظر مطلق داشته است و نسبت به سال 1990 نیز تعداد مرگ و میر 28٪ کاهش یافته است که بعد از قرقیزستان بیشترین کاهش را شاهد بوده است. در این مقطع زمانی نیز تاجیکستان همچنان رکورددار بیشترین تعداد مرگ و میر است که نسبت به سال قبل تنها 19٪ کاهش یافته است. بعد از این کشور ترکمنستان دارای بیشترین تعداد مرگ و میر کودکان است که 28٪ نسبت به سال 90 کاهش یافته است. در مرتبه بعدی از نظر مطلق تعداد مرگ و میر به ترتیب قرقیزستان و ازبکستان قرار دارند ولی در یک دهه گذشته قرقیزستان بیشترین (32٪) و ازبکستان کمترین (16٪) میزان کاهش مرگ و میر را در منطقه داشته‌اند.

در سال 2006 به عنوان جدیدترین سالی که آمار تمامی کشورهای منطقه در دسترس بوده است نیز همچنان قزاقستان از نظر تعداد (29 در هزار) و همچنین از نظر سرعت کاهش (32/5٪) میزان مرگ و میر رتبه نخست منطقه را دارا می‌باشد که نسبت به سال 1990 نیز

بیش از 50 درصد کاهش یافته است. در این مقطع نیز همچون دو مقطع زمانی قبل به ترتیب تاجیکستان و ترکمنستان بیشترین تعداد مرگ و میر را در منطقه داشته‌اند، ولی سرعت کاهش این رقم بین این دو کشور در سال‌های 2000-2006 نیز نسبتاً مشابه یکدیگر بوده است. قرقیزستان و ازبکستان نیز در بین این دو دسته از کشورها قرار گرفته‌اند ولی سرعت کاهش مرگ میر در ازبکستان (30٪) بسیار بیشتر از قرقیزستان (20٪) بوده است. از طرفی در قزاقستان و ازبکستان سرعت مرگ و میر کودکان در 2000-2006 کاهش یافته است.

جدول شماره 17: نرخ مرگ و میر نوزادان (بدو تولد تا یکسال) در هر 1000 تولد زنده

کشور	1990	1995	2000	2005	2006
ازبکستان	61	57	52	40	38
تاجیکستان	91	90	75	59	56
ترکمنستان	81	71	59	47	45
قرقیزستان	63	53	44	37	36
قزاقستان	51	50	37	27	26

در سال 1990 آمار شاخص بهداشت در این کشورها بیانگر آن است که قزاقستان همچون شاخص قبلی کمترین تعداد مرگ و میر را در بین کشورهای آسیای مرکزی داشته و تاجیکستان و ترکمنستان به ترتیب بیشترین تعداد را دارند. در حالی که وضعیت ازبکستان و قرقیزستان از نظر تعداد مرگ و میر تقریباً شبیه هم بوده است. با گذشت یک دهه در سال 2000، نیز همچنان قزاقستان کمترین تعداد مرگ و میر را داشته است و از نظر سرعت رشد نیز با کمی اختلاف بعد از قرقیزستان و ترکمنستان، یکی از بالاترین درصد کاهش مرگ و میر را تجربه نموده است. تاجیکستان و ترکمنستان به ترتیب بیشترین تعداد مرگ و میر را داشته‌اند. ولی ترکمنستان بعد از قرقیزستان بیشترین درصد کاهش مرگ و میر (27٪) را نسبت به سال قبل داشته است و بعد از آن تاجیکستان قرار دارد. کمترین تعداد مرگ و میر را نیز بعد از قزاقستان به ترتیب قرقیزستان و ازبکستان داشته‌اند با این تفاوت که در این مدت (1990-2000) قرقیزستان بیشترین کاهش (30٪) و ازبکستان

کمترین (15٪) کاهش مرگ و میر را داشته‌اند. تاجیکستان نیز بعد از ازبکستان کمترین رشد در کاهش مرگ و میر نوزادان (17/5٪) را تجربه نموده است. در سال 2006 نیز ترتیب قرار گرفتن کشورها از نظر تعداد مرگ و میر دقیقاً به همان ترتیب سال 2000 می‌باشد یعنی بار دیگر قزاقستان کمترین تعداد مرگ و میر را داشته و قرقیزستان، ازبکستان و ترکمنستان به ترتیب در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند و تاجیکستان نیز بیشترین تعداد مرگ و میر را داشته است. هر چند که سرعت رشد کشورها در این مدت متفاوت بوده است. از نظر سرعت کاهش تعداد مرگ و میر قزاقستان و ازبکستان بیشترین کاهش (30٪)، قرقیزستان کمترین (18٪) و ترکمنستان (24٪) و تاجیکستان (25٪) نیز در بین این دو دسته قرار گرفته‌اند.

هدف پنجم توسعه هزاره: ارتقاء سلامت مادران

کاهش سه چهارم مرگ و میر مادران و دسترسی به بهداشت باروری کامل تا سال 2015 دو هدف کاربردی می‌باشند که برای ارتقاء سلامت انتخاب شده‌اند. این دو هدف با شاخص‌هایی همچون نرخ مرگ و میر مادران، تعداد تولدهای با حضور پرسنل متخصص بهداشتی، نرخ باروری، گسترش استفاده از لوازم پیشگیری و نیازهای برآورده نشده تنظیم خانواده ارزیابی می‌شوند. در این بخش شاخص مرگ و میر مادران به عنوان اصلی‌ترین شاخص این هدف مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول شماره 18: نرخ مرگ و میر مادران در هر 100000 تولد زنده

کشور	2005
ازبکستان	24
تاجیکستان	170
ترکمنستان	130
قرقیزستان	150
قزاقستان	140

شاخص تعداد مرگ و میر مادران در هر یکصد هزار زایمان در سال 2005 نشانگر آن است که ازبکستان با فاصله بسیار زیاد از دیگر کشورهای منطقه، وضعیت بهتری را دارد و تنها 24 فوت در هر یکصد هزار نفر داشته است. ترکمنستان (130)، قزاقستان (140)،

قرقیزستان (150) در رتبه های بعدی قرار می گیرند و تاجیکستان نیز بیشترین تعداد مرگ و میر مادران (170) را دارد.

هدف ششم توسعه هزاره: مبارزه با ایدز، مالاریا و دیگر بیماری

توقف گسترش ایدز و معکوس کردن روند گسترش آن؛ دسترسی جهانی برای درمان ایدز برای همه نیازمندان؛ توقف گسترش مالاریا و معکوس کردن روند گسترش آن و دیگر بیماری‌های اصلی، سه هدف کاربردی می‌باشند که برای این هدف انتخاب شده‌اند. برای ارزیابی دسترسی به این اهداف کاربردی از شاخص‌های زیر استفاده می‌شود: نرخ شیوع ایدز در بین جمعیت 15-24 سال، درصد جمعیت 15-24 سال دارای دانش کامل از ایدز؛ درصد افراد مبتلا به ایدز با دسترسی به داروهای ضد ویروسی؛ نرخ شیوع و مرگ ناشی از مالاریا، درصد کودکان زیر پنج سال که در چادرهای ضد پشه مالاریا می‌خوابند، نرخ شیوع و مرگ ناشی از فلج اطفال و در نهایت نرخ تشخیص و درمان فلج اطفال.

تقریباً تمامی کشورهای منطقه بنا به دلایل مختلف از دادن آمار دقیقی از تعداد مبتلایان به ایدز در کشور خود امتناع می‌کنند و یا آمار ارائه شده توسط سازمان‌های بین‌المللی مربوطه مورد شک و تردید قرار گرفته است. با این وجود برخی آمار و برآوردهای برخی سازمان‌های بین‌المللی حاکی از آن است که وضعیت ایدز در آسیای میانه در مدت سپری شده از تصویب اهداف توسعه هزاره بدتر شده است و روند کلی ابتلا به این بیماری رو به افزایش بوده است. با این وجود از آنجا که اطلاعات کاملی از تمامی یا حداکثر کشورهای منطقه در خصوص این هدف به نحوی که بتوان در مورد آن قضاوت و مقایسه ای انجام داد در دسترس نمی‌باشد از بررسی آن اجتناب می‌شود.

هدف هفتم توسعه هزاره: تضمین پایداری زیست محیطی

برای این هدف کلان نیز چهار هدف کاربردی جزئی‌تر پیش بینی شده است که شامل: ادغام اصول توسعه پایدار در برنامه‌ها و راهبردهای کشورها؛ معکوس نمودن روند آسیب به منابع زیست محیطی؛ کاهش خسارات بیو زیست؛ به نصف رساندن تعداد افرادی

که به آب آشامیدنی سالم و بهداشت اساسی دسترسی ندارند؛ بهبود قابل توجه در زندگی حداقل یکصد میلیون زاغه نشین. برای این اهداف کاربردی نیز شاخص‌هایی در نظر گرفته شده است که عبارتند از: درصد زمین‌های پوشیده شده از جنگل؛ مقدار منابع آب استفاده شده؛ مناطق دریایی حمایت شده؛ جمعیت استفاده کننده از منابع آب آشامیدنی سالم؛ جمعیت استفاده کننده از تسهیلات فاضلاب و جمعیتی که در زاغه‌ها زندگی می‌کنند. در دو جدول 19 و 20، وضعیت کشورهای منطقه نسبت به دو شاخص دسترسی به آب آشامیدنی سالم و خدمات اساسی و فاضلاب پایه مورد بررسی تطبیقی قرار گرفته است.

جدول شماره 19: درصد جمعیت استفاده کننده از منابع آب آشامیدنی سالم

کشور	1990	1995	2000	2006
ازبکستان	90	90	89	88
تاجیکستان	----	56	59	67
ترکمنستان	----	----	---	72 (04)
قرقیزستان	----	77	82	89
قزاقستان	96	95	96	96

در سال 1995 که آمار تمامی کشورهای منطقه (به جز ترکمنستان) وجود دارد، قزاقستان بالاترین (95٪) و تاجیکستان نیز کمترین (56٪) نرخ پوشش آب آشامیدنی سالم برای مردم خود را داشته‌اند. ازبکستان با نرخ پوشش 90٪ نزدیک به قزاقستان بوده و قرقیزستان با تنها پوشش 77 درصدی کمی بهتر از تاجیکستان بوده است. در سال 2000 نیز ترتیب قرار گرفتن کشورهای منطقه به همین ترتیب بوده و تغییری در جایگاه کشورها رخ نداده است هرچند که میزان تغییر متفاوت بوده است. ازبکستان 1٪ افت وضعیت و قزاقستان 1٪، تاجیکستان 3٪ و قرقیزستان نیز 5٪ ارتقاء وضعیت داشته‌اند.

در سال 2006 وضعیت ازبکستان بدتر شده است و وضعیت قزاقستان نیز در همان سطح پوشش 96٪ باقی مانده است که بالاترین نرخ در منطقه است. قرقیزستان (89٪) و ازبکستان (88٪) نیز در جایگاه بعدی قرار گرفته و تاجیکستان از این نظر پایین‌ترین پوشش (67٪) را دارا است. ولی از نظر سیر تاریخی میزان پیشرفت پس از سال 2000 نیز تاجیکستان درصد رشد بیشتری داشته است و قرقیزستان نیز در جایگاه دوم قرار دارد ولی ازبکستان افت کرده و وضعیت قزاقستان نیز ثابت مانده است.

جدول شماره 20: درصد جمعیت دارای دسترسی به تسهیلات فاضلاب بهداشتی

کشور	1990	1995	2000	2006
ازبکستان	93	94	94	96
تاجیکستان	----	83	86	92
قرقیزستان	-----	92	93	93
قزاقستان	97	97	97	97

جدول فوق نشان می‌دهد از نظر دسترسی به تسهیلات فاضلاب بهداشتی نیز در سطح منطقه در سال‌های 1995 و 2000 قزاقستان (97٪) و ازبکستان (94٪) بالاترین پوشش را داشته‌اند که در این مدت این تعداد ثابت مانده است. تاجیکستان نیز پایین‌ترین نرخ پوشش را در این مدت داشته است. قرقیزستان نیز با افزایش یک درصدی در رتبه سوم منطقه بعد از ازبکستان قرار دارد. در سال 2006 نیز ترتیب قرار گرفتن کشورها به همان صورت قبلی است با این تفاوت که وضعیت در قزاقستان و قرقیزستان بر روی همان درصد قبلی تثبیت شده است ولی ازبکستان از 94 به 96 درصد و تاجیکستان نیز از 86 به 92٪ ارتقاء یافته است که این بهبود در تاجیکستان چشمگیرتر بوده است به نحوی که از سال 1995 تا 2006 حدود 10٪ افزایش داشته است.

هدف هشتم توسعه هزاره: مشارکت جهانی برای توسعه

برای این هدف کلان نیز شش هدف کاربردی در نظر گرفته شده است شامل: توسعه یک نظام مالی و تجاری باز قابل پیش بینی غیرتبعیض آمیز و قانونمند؛ توجه به نیازهای خاص کشورهای با کمترین حد توسعه؛ توجه به نیازهای خاص کشورهای محصور در خشکی و کشورهای جزیره‌ای در حال توسعه؛ برخورد جامع بین المللی و ملی با مسئله بدهی‌های کشورهای در حال توسعه؛ فراهم نمودن دسترسی به داروهای اساسی در کشورهای در حال توسعه و در نهایت فراهم نمودن مزایای دسترسی به فن آوری‌های جدید.

پیشرفت در این اهداف کاربردی نیز با شاخص‌هایی سنجیده می‌شوند از جمله: درصد کل کمک‌های توسعه کشورهای کمک‌کننده به عنوان درصدی از تولید ناخالص ملی این کشورها؛ درصد کل کمک‌های دوجانبه و توسعه‌ای که به خدمات پایه شامل آموزش، بهداشت، سوء تغذیه و آب آشامیدنی سالم اختصاص می‌یابد؛ میزان واردات کشورهای توسعه یافته از کشورهای در حال توسعه؛ میانگین تعرفه اعمالی کشورهای توسعه یافته بر تولیدات کشاورزی و منسوجات وارداتی از کشورهای در حال توسعه؛ میزان بخشودگی بدهی‌های کشورهای بسیار مقروض؛ میزان پرداخت بدهی‌ها به عنوان درصدی از کل صادرات کالا و خدمات؛ میزان جمعیت دارای دسترسی به داروهای اساسی؛ درصد استفاده از خطوط تلفن ثابت، تلفن همراه و مشترکان اینترنت. از آنجا که اغلب اهداف و شاخص‌های این هدف کلان مربوط به کشورهای توسعه یافته و کمک آنها می‌باشد در زیر فقط مقایسه تطبیقی سه شاخص خطوط تلفن ثابت، همراه و اینترنت آورده می‌شود.

جدول شماره 21: تعداد مشترکان خطوط تلفن ثابت و همراه (در هر 100 نفر)

سال	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
کشور									
ازبکستان	7	7	7	7	8	9	10
تاجیکستان	5	4	4	4	5	6	8
ترکمنستان	6	8	9	8	8	9	10
قرقیزستان	7	8	8	9	11	13	19	33	50
قزاقستان	8	14	17	21	24	33	54	70	102

بیشترین درصد تعداد ترکیبی مشترکان تلفن ثابت و همراه در سال 2000 در قزاقستان (14٪) بوده و کمترین تعداد در تاجیکستان (4٪) بوده است. ازبکستان (7٪)، ترکمنستان (8٪) و قرقیزستان (8٪) نیز در مراحل بعدی قرار می‌گیرند. تا سال 2007 قزاقستان آمار خود را به بیش از 100٪ رسانده است یعنی برای هر صد نفر تعداد 102 خط تلفن وجود دارد. این وضعیت در قرقیزستان نیز به 50 خط به ازای هر یکصد نفر رسیده است. در صورتی که آمار سه کشور دیگر در سال 2007 وجود ندارد. با این حال تا سال 2005 که آمار تمامی کشورهای منطقه در دسترس می‌باشد. اگر چه از نظر ترتیب

قرار گرفتن توسعه کشورها از این لحاظ به همان ترتیب سال 2000 باقی مانده است ولی درصد و میزان این رندها بسیار متفاوت بوده است به عنوان مثال در این مدت قزاقستان بیش از 285٪ وضعیت خود را بین سالهای 2000-2005 ارتقاء داده در حالی که این وضعیت برای کشورهای دیگر به این ترتیب: ازبکستان (150٪)، قرقیزستان (137٪)، ترکمنستان (25٪) و تاجیکستان (14٪) است.

جدول شماره 22: تعداد استفاده کنندگان از اینترنت (در هر 100 نفر)

سال	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
کشور									
ازبکستان	0	0	1	1	2	3	3	4	4
تاجیکستان	0	0	0	0	0	0	0
ترکمنستان	0	0	0	0	0	1	1	1	1
قرقیزستان	0	1	3	3	4	5	11	13	14
قزاقستان	0	1	1	2	2	3	4	8	12

دسترسی به اینترنت به عنوان یکی از فناوری های نوین در عرصه ارتباط یکی از شاخص های مهم توسعه زیرساخت های ارتباطی است. در بین کشورهای منطقه در حالی که در سال مبنا (2000) حدود 1٪ و یا کمتر از آنها به این فناوری دسترسی داشته اند ولی تا سال 2007 به ترتیب قرقیزستان (14٪) و 12 قزاقستان (12٪) بیشترین جمعیت دسترسی به اینترنت را داشته اند. ترکمنستان با 1٪ کمترین و ازبکستان با 4٪ در رتبه بعدی قرار دارند. بنابراین این شاخص بیانگر آن است که حتی توسعه یافته ترین کشورهای منطقه از این لحاظ نسبت به آمار جهانی بسیار عقب تر بوده و بخش اعظم جمعیت به این امکان دسترسی ندارند.

نتیجه گیری: مقایسه نهایی کشورهای آسیای مرکزی

در بررسی اهداف در سطح منطقه به طور کلی نیز مشخص می شود که دستیابی به هدف اول یعنی کاهش فقر طبق استاندارد بین المللی ممکن خواهد بود. البته با عنایت به خط فقر ملی این وضعیت ممکن است متفاوت باشد. دستیابی به هدف دوم برای فراهم نمودن شرایط آموزش ابتدایی همگانی برای تمامی کشورهای منطقه نیز ممکن خواهد بود و با همین روند رشد به این هدف می رسند. در مورد برابری جنسیتی ضمن اینکه قزاقستان و

ازبکستان در حال حاضر به این هدف رسیده‌اند یا با همین میزان رشد خواهند رسید ولی دیگر کشورها برای رسیدن به این هدف مشروط به انجام تغییراتی می‌باشند. در مورد مجموعه اهداف بهداشتی توسعه هزاره یعنی اهداف چهارم تا ششم نیز وضعیت منطقه به طور کلی مناسب نیست یعنی یا اصلاً به اهداف نخواهند رسید و یا در بهترین حالت ممکن رسیدن به اهداف مشروط به انجام تغییر در سیاست‌ها و فعالیت‌های در این زمینه است. از طرفی اطلاعات کافی در مورد پایداری زیست محیطی در منطقه نیز وجود ندارد که بتوان در این مورد قضاوت نمود. هدف هشتم نیز بیشتر مربوط به کمک کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه است که در قالب بخشودگی بدهی، وام و کمک می‌باشد.

با این وجود در اینجا با استفاده از شاخص‌هایی که در این مقاله به بحث گذاشته شد به بررسی جایگاه هر کشور در منطقه و تغییرات صورت گرفته در دوره پس از تصویب اهداف توسعه هزاره می‌پردازیم. جدول زیر در واقع چکیده‌ای از 18 شاخص از مجموع 22 شاخصی است که در این مقاله مورد بررسی تحلیلی قرار گرفته‌اند. در این جدول رتبه منطقه‌ای هر کشور در مجموع 18 شاخص بررسی شده در سال 2000 (به عنوان سال تصویب اهداف توسعه هزاره) و سال 2006/7 (به عنوان آخرین سالی که آماری از این کشورها در دسترس بوده است) آورده شده است.

جدول شماره 23: مقایسه جایگاه منطقه‌ای کشورها در شاخص‌های اهداف هزاره¹

رتبه	رتبه اول		رتبه دوم		رتبه سوم		رتبه چهارم		رتبه پنجم	
	00	07	00	07	00	07	00	07	00	07
سال/کشور	00	07	00	07	00	07	00	07	00	07
ازبکستان	1	0	6	2	7	10	3	5	1	0
تاجیکستان	2	2	1	2	2	2	3	5	7	6
ترکمنستان	2	0	2	4	3	3	4	4	0	0
قرقیزستان	2	6	8	7	5	3	2	1	1	1

¹ . 2007=07 و 2000=00

قزاقستان	13	10	4	6	0	1	1	1	0	0
----------	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---

قزاقستان

طبق طبقه بندی بانک جهانی از نظر سطح درآمد در بین کشورهای آسیای مرکزی، قزاقستان و (ترکمنستان) در گروه کشورهای دارای درآمد متوسط به پایین قرار دارند در حالی که سه کشور دیگر منطقه دارای درآمد پایین محسوب می‌شوند. در بررسی سیر تاریخی تغییرات اهداف توسعه هزاره طی چند سال گذشته مشخص شد که در اغلب اهداف و شاخص‌های مربوطه قزاقستان نسبت به دیگر کشورهای منطقه موقعیت بسیار بهتری داشته است و از رشد و بهبود بیشتری برخوردار می‌باشد.

از جمله شاخص‌های توسعه این کشور در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه، کمترین نرخ فقر ملی و بین‌المللی در سطح منطقه؛ بالاترین سرعت رشد تولید ناخالص داخلی به نسبت دیگر کشورهای منطقه؛ بهبود بیشتر و نسبی وضعیت اشتغال؛ ارتقای سطح سواد و داشتن بالاترین نرخ ثبت نام در مدارس در سطح منطقه در اغلب سال‌های مورد بررسی، برقرار برابری جنسیتی در اغلب شاخص‌ها؛ بیشترین و سریعترین نرخ کاهش مرگ و میر کودکان و نوزادان، بالاترین نرخ دسترسی به آب آشامیدنی سالم، تسهیلات فاضلاب بهداشتی، و فراهم نمودن خدمات ارتباطی همچون تلفن ثابت و موبایل و دسترسی به اینترنت است که بیانگر عملکرد بسیار بهتر این کشور در آسیای مرکزی است.

این کشور در حال حاضر به سه هدف اول توسعه هزاره دست یافته است و با تغییراتی به دو هدف دیگر نیز دست خواهد یافت. به طور کلی در 18 شاخص از مجموع شاخص‌های بررسی شده در این قسمت که امکان مقایسه بین کشورهای منطقه در دو دوره سال 2000 و سال 2006/7 وجود داشته است، قزاقستان حداقل در 10 شاخص بالاترین رتبه منطقه را داشته است و در 6 شاخص نیز در جایگاه دوم منطقه بوده است و تنها در دو شاخص در رتبه‌های پایین‌تر قرار گرفته است که در مجموع بالاتر از تمامی کشورهای دیگر منطقه است.

قرقیزستان

در مجموع شاخص‌های بررسی شده در این مقاله، قرقیزستان در سال 2006/7 در کل در شش شاخص بالاترین جایگاه منطقه را داشته و در هفت شاخص دیگر نیز حائز رتبه دوم منطقه‌ای شده است. این کشور در سه شاخص دیگر نیز جایگاه سوم را در سطح منطقه داشته است. به نظر می‌رسد در مجموع این کشور از نظر شاخص‌های توسعه بعد از قزاقستان جایگاه دوم منطقه را به دست آورده است. جالب اینجاست که طبق گزارشات توسعه انسانی سازمان ملل این کشور در جایگاه چهارم منطقه قرار گرفته است. دلیل این تفاوت در جایگاه‌های منطقه‌ای این کشور طبق گزارش توسعه انسانی سازمان ملل و آنچه که در این مقاله بررسی شده است این است که اولاً در گزارشات سازمان ملل در این خصوص تعداد کمتری از شاخص‌های توسعه مانند سه شاخص امید به زندگی، درآمد سرانه و نرخ سواد را مورد بررسی قرار گرفته‌است و کشورها بر همین مبنا طبقه بندی می‌شوند ولی در این گزارش تعداد شاخص‌های بررسی شده همان شاخص‌های اهداف توسعه هزاره سازمان ملل متحد است که چندین برابر شاخص‌های مورد توجه گزارشات توسعه انسانی می‌باشند. علاوه بر این حتی در مورد نرخ آموزش و امید به زندگی در آخرین گزارشات سازمان ملل در خصوص توسعه انسانی از آمار سال 2005 استفاده شده است ولی در این تحقیق آمار جدیدتری مورد استفاده قرار گرفته است از جمله در آخرین آمار نرخ امید به زندگی، قرقیزستان بالاتر از همه کشورهای منطقه می‌باشد در صورتی که در سال 2005 بدین گونه نبوده است. همچنین در سال‌های اخیر قرقیزستان از نظر شاخص‌های برابری جنسیتی نیز بالاترین موقعیت را در سطح منطقه کسب کرده که باعث تغییر جایگاه منطقه‌ای این کشور شده است.

در این مقاله مشخص شد که قرقیزستان کمترین نرخ فقر بین المللی بعد از قزاقستان را تا سال 2003 در منطقه داشته است. زیرا توزیع ثروت در این مدت متعادل‌تر شده و این کشور بیشترین کاهش سوء تغذیه (بعد از ترکمنستان) را در سال‌های اخیر در حالی که وضعیت بقیه کشورها بدتر شده، داشته است. همچنین از نظر ثبت نام ابتدایی در رده متوسط و بالاتر از ترکمنستان قرار گرفته است. قرقیزستان و قزاقستان بالاترین نرخ آموزش و برابری جنسیتی در آموزش را در سطح منطقه داشته و حتی در برخی موارد وضعیت زنان بهتر از مردان بوده است. طبق آمار سال 2008 بیشترین کرسی پارلمان در اختیار زنان در سطح منطقه در اختیار این بوده است که یک چهارم کرسی‌های پارلمان را

شامل می‌شود. البته هنوز تا برابری کامل راه طولانی پیش رو است ولی موقعیت این کشور از دیگر کشورهای منطقه بهتر می‌باشد. در سال‌های اخیر این کشور از نظر تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان بعد از قزاقستان رتبه دوم در منطقه را دارا بوده است. از طرفی وضعیت دسترسی به آب آشامیدنی سالم در این کشور بهبود یافته و از نظر درصد ارتقاء موقعیت بعد از تاجیکستان در جایگاه دوم بوده است.

همچنین قرقیزستان بیشترین درصد مشترک تلفن ثابت و همراه را در منطقه بعد از قزاقستان داشته و بالاترین تعداد استفاده کنندگان از اینترنت در سطح منطقه متعلق به این کشور است. از جمله مهم‌ترین مشکلات و ضعف‌های این کشور رشد منفی تولید ناخالص داخلی آن بود که پس از استقلال تا سال 1996 ادامه یافت و پایین‌ترین سرعت رشد اقتصادی را در سال‌های اخیر داشته است که باعث افت نسبی اشتغال در این کشور و قرار گرفتن در رده متوسط منطقه در سال‌های اخیر بوده است هر چند که با این وجود قبل از ازبکستان و تاجیکستان قرار دارد.

ازبکستان

این کشور یکی از بزرگترین کشورهای منطقه می‌باشد و از نظر وسعت بعد از قزاقستان قرار دارد. البته منابع زیر زمینی ازبکستان همچون نفت و گاز به اندازه دو کشور اصلی دارای ذخایر منطقه یعنی قزاقستان و ترکمنستان نمی‌باشد. آنچه که باعث شده است این کشور در بین کشورهای منطقه از نظر شاخص‌های توسعه در جایگاه متوسط و سوم منطقه قرار گیرد این است که ازبکستان در 18 شاخص مورد بررسی در این مقاله که امکان مقایسه بین کشورها نیز فراهم بوده است در سال‌های 7-2006 در هیچ یک از شاخص‌ها جایگاه اول منطقه را نداشته، در دو شاخص جایگاه دوم، در 10 شاخص جایگاه سوم و در 5 شاخص نیز جایگاه چهارم منطقه‌ای را بدست آورده است. در مجموع با توجه به این شرایط این کشور در جایگاه سوم قرار گرفته است.

البته شایان ذکر است که ازبکستان در دوره 1990-2000 تقریباً یکی از کمترین رشد شاخص‌ها را در سطح منطقه داشته است ولی در دوره 2000-2006 به یکی از بالاترین درصدهای رشد رسیده است که بیانگر عملکرد خوب این کشور در این مدت است. اگرچه ازبکستان با توجه به استانداردهای بین‌المللی نرخ بالای فقر را داشته ولیکن در

سال‌های اخیر با توزیع ثروت و منابع بین فقیرترین افراد جامعه این وضعیت را متعادل‌تر نموده است. از نظر شاخص کم‌وزنی کودکان و همچنین برابری جنسیتی در آموزش نیز این کشور در وضعیت متوسط منطقه بعد از قزاقستان و قرقیزستان قرار دارد.

از نظر درصد پوشش تلفن ثابت و همراه در سطح منطقه ازبکستان قبل از تاجیکستان قرار می‌گیرد. ولی از نظر رشد این بخش در چند سال اخیر بعد از قزاقستان سریع‌ترین رشد را داشته است. این کشور همچنین بعد از قزاقستان بیشترین و سریع‌ترین کاهش در تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان را داشته است. از نظر وضعیت فاضلاب بهداشتی در منطقه نیز بعد از قزاقستان بالاترین پوشش و بعد از تاجیکستان سریع‌ترین رشد در افزایش پوشش را داشته است. از نظر شاخص‌های آموزشی و بویژه سواد به موقعیت 100 درصدی در اکثر مقاطع تحصیلی در کنار دیگر کشورهای منطقه (غیر از تاجیکستان) رسیده است.

وضعیت آب آشامیدنی در شش سال اخیر در این کشور بدتر شده است. کمترین رشد تولید ناخالص داخلی را در سال‌های 1990 و 2000 داشته و در حال حاضر نیز یکی از پایین‌ترین نرخ‌های منطقه را دارا است.

ترکمنستان

ترکمنستان بعد از قزاقستان دومین کشور منطقه است که دارای ذخایر عظیم زیرزمینی بویژه گاز در سطح منطقه است و یکی از بزرگترین صادرکنندگان گاز می‌باشد. این مزیت به همراه جمعیت پایین می‌تواند فرصت مناسبی برای توسعه این کشور حتی طبق معیارها و مقیاس‌های جهانی فراهم کند. ولی آن‌گونه که در این پژوهش مشخص شد این کشور نتوانسته است بهره‌چندانی از این مزیت‌ها ببرد و در موقعیت ضعیفی در سطح منطقه قرار گرفته است. از بین 18 شاخصی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفتند این کشور در هیچ‌یک حائز بالاترین موقعیت منطقه‌ای نشده است و تنها در چهار شاخص رتبه دوم منطقه و در سه شاخص نیز رتبه سوم را در بین پنج کشور منطقه کسب کرده است. آنچه که در مورد این کشور حائز اهمیت است فقدان آمار و اطلاعات مورد نیاز در خصوص نزدیک به 40 درصد از شاخص‌های مورد بررسی بوده است. فقدان این آمار بویژه در خصوص آموزش و برابری جنسیتی در آموزش و وضعیت دسترسی به آب آشامیدنی و

فاضلاب بهداشتی قابل توجه است. مجموع این وضعیت باعث شده است که این کشور را در جایگاه چهارم منطقه قرار دهیم. البته با توجه به بالاتر بودن مجموع تعداد شاخص‌هایی که ازبکستان را قبل از ترکمنستان قرار می‌دهد و همچنین چهار شاخصی که ترکمنستان در جایگاه چهارم منطقه‌ای قرار گرفته است بعید به نظر می‌رسد که حتی با در دسترس بودن این شاخص‌ها نیز در ترتیب قرار گرفتن کشورها تغییری حاصل شود.

با این وجود از نظر سرعت رشد تولید ناخالص داخلی، سطح اشتغال و درآمد سرانه بعد از قزاقستان در جایگاه دوم منطقه‌ای قرار می‌گیرد. ترکمنستان از نظر پوشش تلفن ثابت و همراه نیز بعد از قزاقستان و قرقیزستان قرار گرفته و از نظر رشد گسترش پوشش هم به همین منوال بوده و تنها قبل از تاجیکستان در منطقه قرار می‌گیرد. ترکمنستان بالاترین آمار کم وزنی کودکان در سطح منطقه؛ کمترین درصد کرسی پارلمان در اختیار زنان؛ پایین‌ترین درصد استفاده کنندگان از اینترنت در سطح منطقه را داشته و از نظر مرگ و میر کودکان و نوزادان نیز یکی از بدترین‌ها و فقط قبل از تاجیکستان است. ترکمنستان به دو هدف اول توسعه هزاره رسیده ولی رسیدن به چهار هدف دیگر فقط با انجام تغییراتی ممکن است.

تاجیکستان

با توجه به شاخص‌هایی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفتند تاجیکستان ضعیف‌ترین و پایین‌ترین جایگاه را به دست آورده است. تقریباً در اکثر شاخص‌هایی که آمار مربوط به همه کشورها وجود داشته این کشور پایین‌ترین جایگاه را داشته است. از مجموع بیست شاخص مورد بررسی تاجیکستان تنها در دو شاخص رتبه اول و در دو مورد نیز رتبه دوم منطقه را داشته است و در مجموع در 12 شاخص پایین‌ترین رتبه منطقه‌ای را کسب کرده است. تاجیکستان یکی از بالاترین نرخ فقر بین‌المللی و ملی را در سال‌های 1993 و 2003 داشته و توزیع منابع در این مدت نیز تغییر چندانی نکرده است. از طرفی این کشور بیشترین رشد منفی تولید ناخالص داخلی بعد از استقلال را در سطح منطقه داشته است. هر چند که از نظر سرعت رشد در 2006 در جایگاه متوسط منطقه و بالاتر از قرقیزستان و ازبکستان بوده است.

از نظر کم وزنی کودکان تاجیکستان بعد از ترکمنستان، بالاترین رقم را دارد. پایین ترین نرخ اشتغال، ثبت نام در دوره ابتدایی، سطح پوشش آب آشامیدنی سالم و دسترسی به فاضلاب بهداشتی، دسترسی به تلفن ثابت و همراه را در منطقه و همچنین بیشترین تعداد افراد دچار سوء تغذیه، نابرابری جنسیتی در آموزش ابتدایی و متوسطه (اندکی بیش از 0/80٪ برابری) و بویژه نابرابری شدید در آموزش پایانی نسبت به دیگر کشورها (0/34٪) و تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان دارا بوده است. هر چند که سرعت رشد این کشور در برخی این شاخص‌ها در سال‌های اخیر نسبتاً خوب بوده و رقم بالایی داشته است که آن هم تا حدی ناشی از پایین بودن مطلق وضعیت توسعه این شاخص‌ها بوده است. تاجیکستان به دو هدف اول توسعه هزاره به موقع می‌رسد، به دو هدف سوم و ششم در صورت انجام تغییراتی خواهد رسید و به دو هدف نیز قطعاً نمی‌رسد.

نکته پایانی قابل ذکر اینکه آنچه که در این مقاله و بویژه در بخش پایانی به عنوان جایگاه منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی ذکر شده است صرفاً با مقایسه تطبیقی و به استناد آمار موجود از این کشورها در مورد شاخص‌های اهداف توسعه هزاره است. پر واضح است که مقایسه بین کشورهای منطقه بر مبنای شاخص‌های دیگر توسعه و در زمینه‌هایی دیگر ممکن است از نظر ترتیب و جایگاه توسعه آنها نتیجه‌ای غیر از این در برداشته باشد.

یادداشت‌ها

- برای دسترسی به فهرست کامل اهداف توسعه هزاره، شاخص‌های مربوطه و همچنین اطلاعات تکمیلی در این خصوص را می‌توانید با مراجعه به یکی از وب سایت‌های زیر بدست آورید:

<http://www.un.org/millenniumgoals/>
<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Default.aspx>
<http://www.undp.org/mdg/>
<http://www.mdgmonitor.org/>
<http://www.mdgasiapacific.org/?q=node/2>

- برای دسترسی به گزارش‌های ملی که کشورهای مختلف جهان تاکنون در مورد اهداف توسعه هزاره منتشر کرده‌اند، می‌توانید به لینک زیر رجوع کنید:

http://www.undp.org/mdg/tracking_countryreports2.shtml

- فهرست و متن کامل گزارش‌های جهانی و منطقه‌ای در خصوص اهداف توسعه هزاره در وب سایت سازمان ملل تحت عنوان "گروه توسعه ملل متحد" از طریق آدرس اینترنتی زیر قابل دسترسی‌اند:

<http://www.undg.org/index.cfm?P=88>

- برای دسترسی به فهرست و متن کامل گزارشاتی که سازمان‌های بین‌المللی و ارگان‌های مربوطه سازمان ملل متحد در خصوص اهداف توسعه هزاره منتشر کرده‌اند می‌توانید رجوع کنید به:

<http://www.mdgasiapacific.org/?q=node/30>

- اطلاعات مربوط به جدول شماره یک در خصوص وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در کشورهای آسیای مرکزی از گزارش‌های کشورهای آنها تهیه شده است. این آمار در آدرس‌های زیر نیز در دسترس می‌باشند:

http://www.mdgmonitor.org/country_progress.cfm
<http://www.mdgmonitor.org/map.cfm?goal=&indicator=&cd=>

- تمامی آمار و ارقام ارائه شده در جداول این مقاله از وب سایت رسمی سازمان ملل متحد برای شاخص‌های اهداف هزاره گرفته شده‌اند. این آمار در منبع زیر قابل دستیابی‌اند:

<http://unstats.un.org/unsd/mdg/Data.aspx>